

RYSZARD BARCZYK, ZYGMUNT KOWALCZYK

INFLACJA JAKO KONSEKWENCJA STRUKTUR SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH KAPITALIZMU

I. Literatura ekonomiczna na temat inflacji jest bardzo bogata. Wydawałoby się, że problem został całkowicie rozpracowany, a mechanizm ten wyjaśniony, przynajmniej na płaszczyźnie teoretycznej. Dobra teoria powinna dać odpowiednie oprzyrządowanie metodologiczno-poznawcze dla zwalczania inflacji. Jeżeliby na podstawie tego sądzić rozważania istniejące na ten temat, to należałoby dojść do wniosku, że teoria ta jest nieadekwatna do rzeczywistości lub też władze publiczne nie chcą zwalczać tych procesów. Na ogół wszyscy jednak deklarują wolę zwalczania tego wysoce negatywnego zjawiska gospodarczego. Należy więc sądzić, że nadal, pomimo przebogatego piśmiennictwa, nie znaleziono „ostatecznej prawdy” o inflacji. Trzeba więc nadal szukać istoty, przyczyn i środków jej zwalczania we współczesnym świecie.

W literaturze zachodniej, poza sprawą samej definicji inflacji, najwięcej miejsca poświęcono na wyjaśnienie przyczyn jej występowania. Poszukiwania w tym zakresie poszły zasadniczo w dwóch kierunkach: wytłumaczenie inflacji poprzez zjawiska niemonetarne (demand — pull inflation, cost-push inflation) lub poprzez zjawiska monetarne, występujące w gospodarce kapitalistycznej¹. Ponadto od dwudziestu pięciu lat dyskutowana jest tzw. krzywa Phillipsa, która dotyczy relacji między poziomem bezrobocia a stopą inflacji². Powyższe zagadnienia weszły na stałe do podręczników ekonomii politycznej i są ciągle przedmiotem weryfikacji i egzemplifikacji przez różnych autorów. Na ogół więcej jest

¹ Szerzej na ten temat m. in.: A. J. Hagger, *The Theory of Inflation. A Review*, Melbourne-London-New York 1964, s. 115-118; J. K. Keynes, *The Inflationary Gap*, w: *Inflation Selecting Readings*, pod red. R. J. Balla i P. Doyle'a, Baltimore 1972, s. 21 - 27; O. Issing, *Einführung in die Geldtheorie*, Heidelberg 1974; J. Siebke, M. Willms, *Theorie der Geldpolitik*, Berlin-Heidelberg-New York 1974; M. Friedman, *The Quantity Theory of Money: A Restatement*, w: *Studies in the Quantity Theory of Money*, Chicago 1956, s. 3-21.

² A. W. Phillips, *The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom 1861 -1957*, *Economica* 1958, vol. XXV. s. 283-299; P. A. Samuelson, R. M. Solow, *Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy*, *American Economic Review, Papers and Proceedings* 1960, vol. L, nr 2, s. 177 - 194.

krtyki niż aprobaty w stosunku do wyjaśnień istoty i przyczyn inflacji, zawartych w wyżej wzmiankowanych rozważaniach teoretycznych. Należy więc sądzić, że nadal można i trzeba poszukiwać prawdy o inflacji, występującej we współczesnych gospodarkach kapitalistycznych.

Niniejsze opracowanie jest próbą ponownego spojrzenia przede wszystkim na przyczyny inflacji opierając się na metodzie strukturalizmu, która — naszym zdaniem — jest zgodna z zasadami materializmu historycznego. Pewne pojedyncze elementy tej koncepcji można znaleźć w licznych podręcznikach i monografiach naukowych. Nie tworzą one jednakże zwartej, wewnętrznie spójnej teorii wyjaśniającej.

II. Jednym z głównych zagadnień, na którym koncentrowano się w dotychczasowych analizach procesów inflacyjnych, prowadzonych w literaturze zachodniej, jest problem definicji tego zjawiska. Początkowo dominowały określenia identyfikujące inflację z problemami walutowymi, następnie utożsamiano ją bądź to z ciągłym wzrostem ilości pieniądza w gospodarce narodowej, bądź ze stałym przyrostem dochodów pieniężnych ludności, bądź też z ciągłym spadkiem wartości danej waluty w stosunku do wartości złota lub innych walut zewnętrznych. W monografiach naukowych dotyczących tych zagadnień nie było także zgodności, jak należy interpretować takie pojęcia, jak: „ilość pieniądza”, „dochody pieniężne” lub „wartość zewnętrzna waluty”³.

Obecnie pojęcie inflacji jest rozumiane najczęściej jako ciągły spadek wartości pieniądza, względnie stały wzrost poziomu cen na towary i czynniki produkcji⁴. W tym przypadku występuje jednakże kwestia sporna dotycząca doboru indeksów empirycznych, które najpełniej charakteryzowałyby te procesy. Przed drugą wojną światową powszechnie stosowano indeks cen hurtowych, gdyż, jak twierdzono, zawarte są w nim zmiany cen towarów wszystkich dziedzin wytwórczości społecznej. W okresie powojennym stosunkowo długo posługiwano się cenami produktu narodowego brutto z powodu dużej reprezentatywności tego wskaźnika dla oznaczenia ruchu cen. Współcześnie w analizach procesów inflacji coraz większe zastosowanie jako miernik tych zmian ma indeks cen artykułów konsumpcyjnych, względnie indeks kosztów utrzymania. Podstawową zaletą tych wskaźników jest to, że zawierają one w sobie obok składnika płacy także pewne elementy wynikające z polityki podziału dochodu narodowego, szczególnie ważne dla kształtowania polityki gospodarczej państwa kapitalistycznego. Inflacja jest dość powszechnie in-

³ H. Scherf, *Inflation*, w: *Handwörterbuch der Wirtschaftswissenschaft*, Bd 4, Stuttgart-New York-Tübingen-Göttingen-Zürich 1978, s. 159.

⁴ F. Geigant, D. Sobotka, H. M. Westphal, *Lexikon der Volkswirtschaft*, München 1979, s. 302.

terpretowana tutaj jako ciągły proces wzrostu cen artykułów konsumpcyjnych oraz kosztów utrzymania⁵.

Jak wynika z powyższego krótkiego przeglądu istniejących ujęć procesów inflacyjnych, ich cechą wspólną jest jednak powierzchowny charakter. Interpretują one zjawiska inflacji poprzez pryzmat form ich przejawiania na powierzchni życia gospodarczego, nie określając genezy ani mechanizmu kształtowania tych procesów.

III. Podejmując próbę systematyzacji przyczyn powodujących występowanie procesów inflacyjnych we współczesnych gospodarkach kapitalistycznych posługiwać się będziemy metodą strukturalną, która akcentuje znaczenie funkcji określonych elementów, tworzących system, których relacje między sobą są istotne dla prawidłowości funkcjonowania całego układu⁶. Przez metodę strukturalną rozumiemy postępowanie, które w trakcie analizy ekonomicznej odkrywa struktury badanych zjawisk i procesów i z tych badanych struktur wyprowadza wnioski uogólniające. Już K. Marks stosował tę metodę w analizie kapitalizmu w swym dziele *Kapitał*, choć w czasach K. Marksa pojęcie struktury nie było tak powszechnie stosowane, jak w nauce współczesnej⁷.

Zgodnie z przyjętym w opracowaniu podejściem procesy inflacyjne we współczesnym kapitalizmie będziemy wyprowadzali z istniejących struktur społeczno-gospodarczych.

Występujący w krajach kapitalistycznych wysoki poziom rozwoju sił wytwórczych, indukując procesy koncentracji i centralizacji kapitału powoduje powstawanie nie tylko oligopolistycznych bądź monopolistycznych struktur organizacyjnych sfery produkcji materialnej, ale także determinuje on określone przeobrażenia struktury sektorowej i gałęziowej tych gospodarek. Procesy te pociągają za sobą z kolei określone przekształcenia w sferze zinstytucjonalizowanych stosunków społecznych (powstanie tzw. oligopolistycznych struktur społeczeństwa kapitalistycznego), jak również powodują zwiększoną ingerencję państwa kapitalistycznego w procesy społeczno-gospodarcze kraju.

Inflacja jako zjawisko wynikające z braku równowagi gospodarczej jest wynikiem między innymi pojawienia się w gospodarce wysoko rozwiniętych państw kapitalistycznych nowych struktur organizacyjnych sfery produkcji materialnej, jest rezultatem powstania wielkich monopolistycznych lub oligopolistycznych korporacji, których celem działalności nie jest maksymalizacja zysku w krótkim okresie, lecz maksymaliza-

⁵ H. Schert *Inflation*, s. 159.

⁶ Wstęp do *metodologii ekonomii*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, s. 132.

⁷ Ibidem, s. 140-143. Pomijamy tutaj świadomie spór wokół strukturalizmu W metodologii nauk społecznych.

cja „wartości firmy”, co oznacza zwiększenie aktywów przedsiębiorstwa w długim okresie. W ramach przedsiębiorstw monopolistycznych stosowane są dogodne warunki dla prowadzenia autonomicznej polityki cenowej, kosztowej, spożycia, a także rozwoju postępu technicznego⁸. Korporacje dzięki posiadanej ogromnej sile ekonomicznej są w stanie narzucić rynkowi ceny, które gwarantować im będą pożądany poziom zysków. Wzrost cen następuje więc w tym przypadku wskutek wzrostu udziału zysków w wytworzonym dochodzie narodowym (profit-push inflation). Dążenie do wzrostu zysków hamuje także obniżkę cen, która mogłaby mieć miejsce dzięki wzrostowi wydajności pracy.

Pojawienie się sytuacji oligopolistycznych w sektorze przemysłowym wysoko rozwiniętych państw kapitalistycznych pozwala także na „administrowanie cenami”, tj. kształtowanie ich poza normalnym rynkiem, na którym działa prawo popytu i podaży⁹. W koncepcji wyjaśniającej procesy inflacyjne występowaniem cen administrowanych zakłada się, że producenci ustalając poziom cen określają dany poziom zysków i przyjmują go jako stały element kalkulacji kosztów. Tak więc cała polityka cenowa zorientowana jest przede wszystkim na analizę kosztów własnych i założonego zysku bez ciągłego uwzględniania sytuacji w sferze popytu efektywnego¹⁰. Administrowanie cenami i ścisła kontrola ich kształtowania prowadzą do ciągłego ich wzrostu, nawet wówczas, gdy wskutek wzrostu wydajności pracy mogłaby nastąpić ich obniżka. Zamiast tego oligopole wolałoby przeznaczyć uzyskane korzyści finansowe na fundusz inwestycyjny, marketing, bądź nawet na wzrost funduszu płac.

Kolejnym czynnikiem powodującym, że współczesne przedsiębiorstwa kapitalistyczne w sposób ciągły windują ceny w górę, jest tzw. antycypacja cen. Obawiając się wzrostu cen na środki produkcji i siłę roboczą w przyszłości w warunkach powszechnej inflacji, przedsiębiorstwa starają się w miarę szybko i w sposób maksymalny podwyższać już teraz

⁸ Tego zdania jest również J. K. Galbraith, który twierdzi, że firmy oligopolistyczne stworzyły pewien „system planowania”, który określa ceny poza rynkiem, i który powoduje, iż akceptują one roszczenia płacowe, unikając tym sposobem strajków ekonomicznych, które są dla nich większym kosztem, aniżeli podwyżki płac; J. K. Galbraith, *Market Structure and Stabilization Policy*, Review of Economics and Statistics 1957, vol. XXXIX, s. 124-133.

⁹ Pojęcie „ceny administrowane” sformułował w 1955 r. G. C. Means. Szerzej na ten temat m. in.: G. Ackley, *Administered Prices and the Inflationary Process*, American Economic Review 1959, vol. XLIX, nr 2, s. 419-430; J. M. Blair, *Administered Prices: A Phenomenon in Search of a Theory*, American Economic Review 1959, vol. XLIX, nr 2, s. 431-450.

¹⁰ Koncepcja wzrostu cen wskutek pojawienia się cen administrowanych jest zmodyfikowaną wersją teorii nacisku zysków (profit — push inflation). Oba te wyjaśnienia procesów inflacyjnych należą do tzw. podażowych teorii inflacji. Na ten temat zob.: J. Siebke, M. Willms, *Theorie der Geldpolitik*, s. 18.

ceny na towary przez siebie produkowane, aby nie znaleźć się w trudnej sytuacji w zakresie równoważenia własnego budżetu w momencie, gdy ceny rzeczywiście wzrosną. Obawa przed podwyżką cen na środki produkcji i siłę roboczą skłania przedsiębiorstwa do ciągłego podwyższania cen własnych produktów, niezależnie od aktualnych kosztów produkcji czy sytuacji panującej na rynku.

- Powyższy wywód teoretyczny wyjaśniający genezę zjawisk inflacji występujących we współczesnych gospodarkach kapitalistycznych poprzez pryzmat powstawania i funkcjonowania oligopolistycznych struktur organizacyjnych sfery produkcji materialnej ma jedną zasadniczą wadę: nie pozwala on wyjaśnić stopnia natężenia procesów inflacyjnych stopniem monopolizacji przemysłu. Nie można tym samym stwierdzić, że dynamika wzrostu cen we Francji jest wyższa niż np. w gospodarce zachodnioniemieckiej, ponieważ stopień monopolizacji w gospodarce francuskiej jest wyższy aniżeli w gospodarce RFN.

Inflacja może być także wynikiem różnic występujących w strukturze sektorowej i gałęziowej wysoko rozwiniętych gospodarek kapitalistycznych¹¹. Zgodnie z tą hipotezą długookresowy wzrost cen powodowany jest działaniem następujących czynników, związanych ze strukturą gałęziową i sektorową gospodarki, które ograniczają funkcjonowanie mechanizmu rynkowego¹²:

- występują różnice w poziomie wydajności pracy w poszczególnych sektorach gospodarki narodowej;
- na ogół mamy do czynienia z jednolitą stopą wzrostu płac pieniężnych w ramach sektorów i gałęzi;
- występuje zróżnicowanie elastyczności cenowej i dochodowej towarów i usług wytworzonych w poszczególnych sektorach;
- mamy do czynienia z ograniczeniem płynności płac i cen, ten. ceny i płace są sztywne w skali gospodarki narodowej.

W strukturalnych wyjaśnieniach zjawisk inflacyjnych badana gospodarka narodowa podzielona jest na trzy sektory (w rozumieniu C. Clarka i J. Fourastié): rolnictwo i kopalnictwo (sektor pierwszy), przemysł przetwórczy (sektor drugi) i usługi (sektor trzeci)¹³. Jak wiadomo z teorii wyżej wymienionych autorów, przemysł przetwórczy posiada

¹¹ W literaturze zachodniej rozważania te określane są jako strukturalne modele inflacji. Jej twórcami byli P. Streeten, W. Baumol, G. Maynard, H. v. Ryckeghem: P. Streeten, *Wagas, Prices and Productivity*, Kyklos 1962, vol. XV, nr 4, s. 723-731; W. Baumol, *Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crises*, The American Economic Review 1967, vol. LVII, nr 3, s. 415-426; G. Maynard, W. v. Ryckeghem, *A World of Inflation*, London 1976.

¹² H. Frisch, *Die neue Inflationstheorie*, Vandenhoeck Ruprecht in Göttingen 1980, s. 137.

¹³ W (niektórych) pracach gospodarkę narodową dzieli się jedynie na dwa sektory: przemysł przetwórczy (sektor progresywny) oraz usługi (sektor konserwatywny).

wyższą wydajność pracy aniżeli rolnictwo i kopalnictwo oraz usługi. Pomimo niekiedy rażących różnic istniejących w tym zakresie płace wykazują tendencję do wyrównywania się. Występuje tutaj pewnego rodzaju „efekt imitacji”, którego konsekwencją jest egalitaryzacja płac, niezależnie od poziomu wydajności pracy. Prowadzi to do permanentnego nacisku na wzrost kosztów w sektorach pierwszym i trzecim, co w warunkach stałego udziału zysków w stosunku do jednostkowych kosztów produkcji powoduje występowanie pewnego rodzaju inflacji kosztowej. Tak rozumiana inflacja strukturalna jest związana ze zmianami cen przede wszystkim usług, w stosunku do towarów wytworzonych w przemyśle przetwórczym. Jednocześnie płace i ceny poszczególnych artykułów rynkowych uzyskują pewną sztywność, niezależność od różnic w wydajności pracy. Tak więc inflacja jest w tym przypadku funkcją różnic w poziomie wydajności pracy oraz dynamiki jej wzrostu, występującej w poszczególnych sektorach i branżach gospodarki narodowej¹⁴. W związku ze wzrastającym tempem rozwoju sektora usług, który cechuje się niską wydajnością pracy na jednostkę siły roboczej, inflacja z tego tytułu wykazuje tendencję silnie wzrostową w skali ogólnokrajowej. Nie można jednakże na podstawie tego stwierdzić, iż w gospodarkach o wysoko rozwiniętym sektorze usług stopa inflacji jest najwyższa. Nie ma takiej prostej zależności. Rozpiętości w poziomie wydajności pracy w poszczególnych sektorach są tylko jednym z elementów konglomeratu przyczyn wywołujących procesy inflacyjne we współczesnym kapitalizmie.

Zjawiska wzrostu cen mogą być generowane także określonym zachowaniem się warstw i grup społecznych, a tym samym mogą one wynikać z istniejącej struktury społecznej państwa kapitalistycznego¹⁵. Funkcjonujące organizacje społeczno-zawodowe, jak np. związki producentów, związki zawodowe pracowników najemnych (w układzie branżowym lub/i politycznym), związki rolników tworzą na rynku pewnego rodzaju „oligopol społeczny”, który próbuje narzucać swoje warunki sprzedaży towarów i siły roboczej. Powstanie tego oligopolu jest próbą zastąpienia wolnej gry rynkowej w zakresie ustalania cen procesami przetargów o zabarwieniu politycznym, w którym państwo kapitalistyczne występuje często w charakterze arbitra.

Poszczególne grupy i warstwy społeczne rywalizujące ze sobą o korzystny dla siebie podział dochodu narodowego, walcząc między sobą o ustanowienie właściwej dla siebie ceny wkładu czynnika kapitałowego lub czynnika pracy do produkcji społecznej, odznaczają się w tej walce

¹⁴ Ta koncepcja wyjaśniająca zjawiska inflacji jest określona także w literaturze zachodniej jako inflacja wydajności. Na ten temat zob.: S. C. Kolm, *Note sur l'inflation de productivité*, *Revue Economique* 1970, nr 6, s. 1006-1011.

¹⁵ Tę przyczynę, wyjaśniającą zjawisko inflacji we współczesnej gospodarce kapitalistycznej w literaturze zachodniej określa się także jako „walkę o podział”.

określonymi agresywnymi lub defensywnymi zachowaniami¹⁶. Wynikiem tej walki społecznej może być proces inflacji, o ile ogół roszczeń poszczególnych grup społeczno-zawodowych w stosunku do wielkości realnego dochodu narodowego rośnie szybciej aniżeli realna wielkość produkcji.

Proces wzrostu cen jest uruchamiany najczęściej agresywnym zachowaniem się związków zawodowych, które domagają się podwyżki płac, a tym samym zwiększenia udziału ich członków w podziale dochodu narodowego. Może to pociągać za sobą spadek masy realizowanych zysków.

Uruchomienie walki o nowy podział wytwarzanych wartości może być spowodowane nie tylko konfliktem między związkami zawodowymi i pracodawcami, lecz także może ono być powodowane chęcią utrzymania lub polepszenia pozycji poszczególnych grup zawodowych w hierarchii płac, a tym samym w hierarchii społecznej.

Zwiększenie jednostkowych kosztów wytwarzania wskutek podwyżek płac przejawiać się będzie wzrostem cen w sytuacji, gdy ceny kształtowane są na bazie kosztowej, w stosunku do której obliczany jest stały udział zysków. Proces inflacji można interpretować w tym przypadku jako konsekwencje konfliktu w relacjach między płacami, zyskami i cenami¹⁷. Sprzeczność ta trwa tak długo, dopóki poszczególne grupy zawodowe, dążące do wprowadzenia pewnych zmian w strukturze podziału dochodu narodowego nie osiągną założonego stopnia zadowolenia z pozycji zajmowanej w strukturze dochodów.

Także zachowanie się samodzielnych producentów artykułów rolno-spożywczych w sferze kształtowania ich dochodów może indukować powstanie presji inflacyjnych¹⁸. W okresie niedoborów produktów rolnych ceny na nie są kształtowane na rynku i wskutek niedostatecznej podaży wykazują one tendencje zwykłe. W okresach nadprodukcji towarów pochodzenia rolniczego ich producenci domagają się w imię zachowania „parytetu dochodowego” subwencji państwowych. Powoduje to wystąpienie zjawisk inflacyjnych, gdyż ceny rosną zarówno w okresie występowania niskiej podaży artykułów rolnych, jak również w okresie pomyślnej koniunktury gospodarczej w rolnictwie, wskutek dofinansowania inflacyjnego z budżetu państwa.

Dążenie do utrzymania się na określonym poziomie w hierarchii dochodowej ludzi uprawiających tzw. wolne zawody może rodzić także określone napięcia cenowe. Dotyczy to przede wszystkim lekarzy, któ-

¹⁶ Pojęcie zachowań agresywnych lub degresywnych poszczególnych grup społeczno-zawodowych wprowadził do literatury F. Machlup. F. Machlup, *Another View of Cost-push and Demand-Pull Inflation*, *Review of Economics and Statistics* 1960, vol. XLII, nr 2, s. 125 -139.

¹⁷ O. Eckstein, *A Theory of the Wage-Price Process in Modern Industry*, *Review of Economic Studies* 1964, vol. XXXI, s. 267 - 286.

¹⁸ D. Flouzat, *Economie Contemporaine*, t. III, Paris 1980, s. 369.

rych dochody są jak gdyby „latarnią dochodów” dla całej społeczności wolnych zawodów¹⁹. Występuje tu pewnego rodzaju antycypacja dochodów pozapłacowych w obliczu ciągle wzrastających kosztów utrzymania, a jest to możliwe dzięki sile nacisku, jaką posiadają te grupy społeczne w walce o podział dochodu narodowego w skali makrosocjalnej.

Zjawiska wzrostu cen mogą być także generowane przez strukturę organizacyjną współczesnego państwa kapitalistycznego. Struktura ta stwarza bowiem instytucjonalne i materialne podstawy do prowadzenia zorientowanej na różne horyzonty czasowe, polityki interwencyjnej. Stosowane w tym zakresie środki powodują, że rośnie udział państwa w globalnym popycie występującym w gospodarce kapitalistycznej. Wzrost ten jest możliwy jedynie wówczas, gdy zwiększone zostaną wydatki budżetu państwa. Konsekwencją tego jest bądź zwiększenie wpływów budżetowych poprzez wzrost pośrednich i bezpośrednich podatków płaconych przez poszczególne podmioty gospodarcze, bądź też wzrost deficytu budżetowego. Wzrost wpływów budżetowych, wskutek wzrostu podatków powoduje na ogół wyżkę cen, która ma kompensować spadek dochodów, realizowanych przez producentów (podatki i opłaty budżetowe są elementem kosztów produkcji i dlatego są one uwzględniane w procesie kalkulacji kosztów, a w konsekwencji i w procesie kształtowania cen). Także wzrost podatków płaconych przez gospodarstwa domowe pociąga na ogół rewindykacje płacowe i dochodów pozapłacowych, aby odzyskać utracone wskutek podwyżki podatków dochody. Wzrost deficytu budżetowego może mieć charakter inflacyjenny, jeżeli pokrywany jest on dodatkową emisją pieniądza papierowego.

Zakładając, że budżet współczesnego państwa kapitalistycznego jest zrównoważony w danym okresie (tj. suma przychodów równa jest sumie wydatków) można wykazać, że również i w tym przypadku przyczynia się on do stworzenia presji inflacyjnych. Wzrost wydatków publicznych finansowanych przez odpowiednią podwyżkę przychodów wywołuje bowiem w analizowanej gospodarce efekty mnożnikowe, które w okresie ożywienia gospodarczego wywołują tendencje wzrostowe w zakresie cen²⁰.

Specjaliści finansów publicznych wskazują również fakt, że w okresie ekspansji gospodarczej, wówczas gdy budżet państwa jest zrównoważony, nasilają się nieracjonalne decyzje alokacji wydatków publicznych, co znajduje również odzwierciedlenie w powstawaniu nowych napięć inflacyjnych²¹.

¹⁹ Ibidem, s. 369 - 370.

²⁰ Konsekwencje te w literaturze przedmiotu znane są pod nazwą efektu Havelmo.

²¹ D. Flouzat, *Economie Contemporaine*, s. 586.

Z powyższych rozważań można wysunąć wniosek, że państwo kapitalistyczne jako główny podmiot władzy polityczno-gospodarczej jest w wielu przypadkach promotorem napięć inflacyjnych. Funkcja ta idzie jednocześnie w parze z usiłowaniami przeciwstawiania się presji inflacyjnej, a więc z jego działalnością antyinflacyjną.

IV. Empiryczną analizę kształtowania się zjawisk inflacyjnych występujących we współczesnych wysoko rozwiniętych gospodarkach kapitalistycznych przeprowadzono za pomocą szeregów czasowych stóp wzrostu cen dóbr konsumpcyjnych w latach 1967 - 1984 (tabela 1). Jak wynika z prezentowanego zestawienia, w badanym okresie wzrost cen

Tabela 1

Stopy wzrostu cen dóbr konsumpcyjnych w wybranych, wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych w latach 1967 - 1984

Kraje	Lata										
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
USA	2,8	4,2	5,4	5,9	4,3	3,3	6,2	11,0	9,1	5,8	6,5
Japonia	4,0	5,3	5,2	7,7	6,1	4,5	11,7	24,5	11,8	9,3	8,1
RFN	1,4	2,9	1,9	3,4	5,3	5,5	6,9	7,0	6,0	4,5	3,7
Francja	2,7	4,5	6,4	5,2	5,5	6,2	7,3	13,7	11,8	9,6	9,4
Wielka Brytania	2,5	4,7	5,4	6,4	9,4	7,1	9,2	16,0	24,2	16,5	15,8
Włochy	3,7	1,4	2,6	5,0	4,8	5,7	10,8	19,1	17,0	16,8	18,4
Kanada	3,6	4,0	4,5	3,4	2,8	4,8	7,6	10,9	10,8	7,5	8,0

Kraje	Lata										
	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1967 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1967 - - 1981
USA	7,7	11,3	13,5	10,4	6,1	3,2	4,3	4,5	7,1	9,9	7,2
Japonia	3,8	3,6	8,0	4,9	2,7	1,9	2,2	5,7	12,4	5,7	7,9
RFN	2,7	4,1	5,5	5,9	5,3	3,3	2,4	2,9	6,0	4,4	4,4
Francja	9,1	10,8	13,6	13,4	11,8	9,6	7,4	4,9	9,7	11,3	8,6
Wielka Brytania	8,3	13,4	18,0	11,9	8,6	4,6	5,0	5,7	14,6	13,5	11,3
Włochy	12,1	14,8	21,2	19,5	16,6	14,6	10,8	3,5	13,9	17,2	11,5
Kanada	8,9	9,2	10,2	12,5	10,8	5,9	4,3	3,7	8,3	9,8	7,3

Źródło: *OECD Economic Outlook, Historical Statistics 1960- 1981*, Paris 1983, s. 83; *OECD Economic Outlook*, N° 38 December 1985, s. 181. Obliczenia własne.

W wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych był zjawiskiem immanentnym ich procesów wzrostu gospodarczego. Najwyższe wartości przyjmowały te wskaźniki dla gospodarek Włoch i Wielkiej Brytanii (odpowiednio 11,5% i 11,3% w skali roku), stosunkowo niski był natomiast przyrost cen w RFN (średnioroczna stopa wzrostu wynosiła 4,4%). Szybkie wzrostowe tendencje cen występowały w badanych krajach w większości analizowanych przedziałów czasowych (pewne osłabienie dynamiki wzrostu nastąpiło jedynie w latach 1977 - 1981 w Japonii, RFN i Wielkiej Brytanii).

Podjmując próbę ilościowych analiz przyczyn wywołujących procesy inflacyjne we współczesnych wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycz-

nym natrafiono na pewne bariery informacyjno-statystyczne, związane przede wszystkim z dostępnością do porównywalnych w odpowiednich przekrojach czasowych i przestrzennych danych statystycznych, które w sposób adekwatny umożliwiałyby formułowanie indukcyjnych zależności przyczynowo-skutkowych. Dotyczy to rozważań interpretujących genezę zjawisk inflacyjnych poprzez pryzmat powstania i funkcjonowania oligopolistycznych struktur organizacyjnych sfery produkcji materialnej oraz wyjaśnień tłumaczących wzrost cen istnieniem określonej struktury w społeczeństwie kapitalistycznym. Nie udało się niestety znaleźć odpowiednich materiałów statystycznych, za pomocą których można by zweryfikować sformułowane wcześniej zależności teoretyczne. W poniższym opracowaniu podjęto natomiast próbę ilościowej analizy zależności wyjaśniających zjawiska inflacji jako wynik przeobrażeń w strukturze sektorowej i gałęziowej gospodarek kapitalistycznych i związanych z nimi różnic w dynamice wzrostu wydajności pracy oraz płac, a także empirycznie badano wpływ prowadzonej przez współczesne państwo kapitalistyczne polityki pieniężno-kredytowej na procesy wzrostu cen.

Analiza szeregów czasowych udziału wartości dodanej wytworzonej w poszczególnych sektorach w produkcie narodowym brutto w latach 1960 - 1981 pozwala stwierdzić, iż we współczesnych wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych udział rolnictwa w tworzeniu produktu narodowego brutto wykazuje tendencje stabilne bądź ulega on dalszemu

Tabela 2

Wartość dodana wytworzona w rolnictwie wybranych wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych jako procentowy udział ich produktu narodowego brutto w latach 1960 - 1981

Kraje	Lata									
	1960	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	4,0	2,7	2,8	2,7	2,7	2,8	3,9	3,5	3,3	2,8
Japonia	12,6	8,0	7,1	6,1	5,3	5,5	5,9	5,6	5,5	5,3
RFN	5,8	4,2	3,9	3,2	3,0	3,0	2,9	2,6	2,8	2,7
Francja	10,6	7,2	6,5	6,5	6,1	6,5	6,7	5,7	5,0	4,8
Wielka Brytania	3,4	2,5	2,6	2,5	2,5	2,5	2,7	2,5	2,4	2,5
Włochy	12,2	8,9	8,9	8,1	7,7	7,2	7,8	7,3	7,7	7,2
Kanada	5,6	4,2	4,1	3,7	3,6	3,5	4,6	4,8	4,4	3,8

Kraje	Lata									
	1977	1978	1979	1980	1981	1968 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1960 - - 1981	
USA	2,6	2,9	3,1	2,6	2,7	2,7	3,3	2,8	3,0	
Japonia	5,0	4,9	4,3	3,8	3,5	6,6	5,6	4,3	5,5	
RFN	2,6	2,5	2,2	2,1	2,1	3,8	2,8	2,3	3,0	
Francja	4,7	4,6	4,7	4,1	3,8	6,6	5,7	4,4	5,6	
Wielka Brytania	2,3	2,2	2,1	2,0	2,0	2,5	2,5	2,1	2,4	
Włochy	7,1	7,1	6,9	6,4	5,9	8,4	7,4	6,7	7,5	
Kanada	3,6	3,9	3,9	3,9	3,7	3,9	4,2	3,8	4,0	

Tabela 3

Wartość dodana wytworzona w przemyśle wybranych wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych jako procentowy udział ich produktu narodowego brutto w latach 1960 - 1981

Kraje	Lata									
	1960	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	38,3	37,0	36,5	34,8	34,0	34,1	34,1	33,7	33,2	33,9
Japonia	44,5	44,5	45,7	46,6	46,1	45,6	46,3	44,6	42,1	42,3
RFN	53,1	48,4	48,6	49,4	48,1	47,1	47,0	46,3	44,3	44,6
Francja	39,0	38,9	38,5	38,8	38,4	38,2	38,1	37,7	37,6	37,3
Wielka Brytania	42,8	38,1	38,4	38,1	37,4	38,1	38,4	37,8	36,1	35,8
Włochy	41,3	41,4	41,7	42,9	41,9	41,5	42,2	43,5	42,4	43,6
Kanada	34,3	33,1	32,7	31,7	31,1	31,3	32,4	32,8	32,1	31,3

Kraje	Lata									
	1977	1978	1979	1980	1981	1968 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1960 - - 1981	
USA	34,3	34,3	34,0	33,5	33,9	35,6	33,8	34,0	34,4	
Japonia	41,4	41,9	42,1	42,6	43,1	45,7	44,2	42,3	44,1	
RFN	44,3	43,8	43,9	43,2	43,2	48,6	45,9	43,7	46,1	
Francja	37,3	36,7	36,2	35,8	34,8	38,6	37,8	36,2	37,5	
Wielka Brytania	37,2	37,1	36,3	35,7	34,5	38,0	37,2	36,2	37,1	
Włochy	43,3	42,8	42,8	42,7	41,4	42,0	42,6	42,6	42,4	
Kanada	31,3	31,2	33,0	33,5	32,1	32,2	31,9	32,2	32,1	

Źródło: OECD Economic Outlook, Historical Statistics 1960 - 1981 Paris 1983, s. 58. Obliczenia własne.

Tabela 4

Wartość dodana wytworzona w usługach wybranych wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych jako procentowy udział ich produktu narodowego brutto w latach 1960 - 1981

Kraje	Lata									
	1960	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	57,7	60,4	60,7	62,4	63,3	63,1	61,9	62,8	63,5	63,3
Japonia	42,9	47,5	47,2	47,3	48,6	49,0	47,8	49,8	52,4	52,4
RFN	41,0	47,5	47,4	47,4	48,8	49,9	50,1	51,1	52,9	52,6
Francja	50,4	53,9	55,0	54,8	55,5	55,4	55,2	56,6	57,3	57,9
Wielka Brytania	53,8	59,4	59,1	59,5	60,0	59,4	58,8	59,7	61,5	61,7
Włochy	46,5	49,7	49,4	49,0	50,3	51,3	50,0	49,2	49,9	49,2
Kanada	60,0	62,7	63,2	64,6	65,3	65,3	63,1	62,4	63,5	64,9

Kraje	Lata									
	1977	1978	1979	1980	1981	1968 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1960 - - 1981	
USA	63,0	62,9	62,9	63,9	63,4	61,7	62,9	63,2	62,5	
Japonia	53,5	53,5	53,5	53,6	53,4	47,6	50,3	53,5	50,5	
RFN	53,1	53,7	53,9	54,7	54,7	47,8	51,3	54,0	51,1	
Francja	58,0	58,7	59,1	60,2	61,4	54,8	56,5	59,5	57,0	
Wielka Brytania	60,5	60,7	61,7	62,3	63,5	59,7	60,2	61,7	60,5	
Włochy	49,7	50,2	50,3	50,9	52,7	49,8	49,9	50,8	50,2	
Kanada	65,1	64,9	63,1	62,6	64,2	63,9	63,8	64,0	63,9	

Źródło: OECD Economic Outlook, Historical Statistics 1960 - 1981, Paris 1983, s. 59. Obliczenia własne.

zmniejszeniu (tabela 2). Stosunkowo największe znaczenie odgrywa rolnictwo w gospodarce Włoch oraz Francji; zdecydowanie mniejszy udział w tworzeniu produktu narodowego brutto posiada ten sektor w gospodarce USA, Wielkiej Brytanii i RFN. W badanym przedziale czasowym następował także w zasadzie stały spadek udziału przemysłu w produkcji narodowym brutto — z wyjątkiem Włoch (tabela 3). Udział ten najwyższy w RFN i w Japonii, najniższy natomiast w gospodarce Kanady wykazywał również najszybsze tendencje spadkowe w RFN i Japonii, stosunkowo niższa dynamika spadku występowała w Kanadzie. W analizowanych krajach kapitalistycznych następuje stały wzrost znaczenia usług w tworzeniu produktu narodowego brutto (tabela 4). Najważniejszą rolę odgrywa ten dział gospodarki narodowej w USA i Kanadzie, przy czym najszybszy jego rozwój występował w badanym okresie w gospodarce Japonii i RFN, znacznie wolniejszą dynamikę rozwojową tego sektora można było zaobserwować we Włoszech i w Kanadzie.

W dalszej części analiz ilościowych badano kształtowanie się dynamiki wydajności pracy w poszczególnych sektorach gospodarek kapitalistycznych oraz jej relację do dynamiki płac w tych działach. Jako miernik wydajności pracy przyjęto szeregi czasowe stóp wzrostu wartości dodanej, wytworzonej w poszczególnych sektorach wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych przypadające na jednego zatrudnionego. Zaobserwowano tutaj stosunkowo wysoką dynamikę wzrostu tak rozumianej wydajności pracy w rolnictwie najwyżej rozwiniętych krajów kapitalistycznych

Tabela 5

Stopy wzrostu wartości dodanej, wytworzonej w rolnictwie wybranych, wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych przypadające na jednego zatrudnionego w tym dziale w latach 1967 - 1981

Kraje	Lata									
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	8,0	-0,9	8,3	8,8	6,3	-3,4	2,2	-0,6	5,7	-3,4
Japonia	9,8	7,9	3,2	5,2	3,5	23,0	14,9	2,6	1,0	-2,4
RFN	15,2	11,2	2,1	9,0	4,3	3,4	11,9	9,2	-0,9	4,0
Francja	10,5	7,6	1,5	9,8	7,6	6,6	12,3	6,2	-2,1	-0,8
Wielka Brytania	7,1	3,4	4,3	9,7	9,9	7,1	3,0	6,3	-6,2	-7,6
Włochy	10,1	3,5	6,8	8,1	0,6	-0,1	10,2	4,2	7,7	-3,2
Kanada	-16,0	9,6	8,4	2,6	6,5	-2,7	9,1	-7,4	10,6	6,9

Kraje	Lata									
	1977	1978	1979	1980	1981	1967 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1967 - - 1981	
USA	2,7	-2,5	6,6	-2,5	11,9	6,1	0,1	3,2	3,1	
Japonia	-0,7	1,0	4,0	1,7	0,4	5,9	7,8	1,3	5,0	
RFN	12,1	6,5	-0,3	4,3	6,6	8,4	5,5	5,8	6,6	
Francja	3,3	9,6	11,6	3,3	-3,3	6,7	4,4	4,9	5,3	
Wielka Brytania	13,3	8,4	2,0	11,4	1,5	6,9	0,5	7,3	4,9	
Włochy	2,5	5,5	8,7	7,1	4,3	5,8	3,8	5,6	5,1	
Kanada	6,4	-3,2	-9,9	7,3	5,3	2,2	3,3	1,2	2,2	

Tabela 6

Stopy wzrostu wartości dodanej wytworzonej w przemyśle wybranych, wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych przypadające na jednego zatrudnionego w tym dziale w latach 1967- 1981

Kraje	Lata									
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	-1,5	4,6	0,4	-2,1	6,4	4,5	2,9	-4,6	0,5	3,6
Japonia	11,6	11,1	11,4	15,3	5,2	9,2	6,5	-2,5	3,0	8,0
RFN	3,2	7,5	6,3	3,3	1,2	5,5	5,0	2,3	0,5	9,6
Francja	5,3	5,5	7,4	6,4	5,0	5,7	3,8	3,0	2,3	6,1
Wielka Brytania	4,5	7,2	2,0	1,3	3,1	4,0	5,6	-2,9	-1,3	5,5
Włochy	7,2	8,1	5,3	4,1	-0,5	5,7	9,2	2,3	-9,3	11,5
Kanada	3,7	5,9	2,9	3,0	5,1	4,1	3,0	-0,4	-1,7	1,9

Kraje	Lata									
	1977	1978	1979	1980	1981	1967 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1967 - - 1981	
USA		1,8	0,1	-0,7	-1,8	2,1	1,8	1,4	0,3	1,2
Japonia		5,5	7,4	7,0	5,4	4,8	10,9	4,8	6,0	7,2
RFN		3,0	1,7	3,8	0,1	1,6	4,3	4,6	2,0	3,6
Francja		3,5	4,0	3,2	1,1	1,1	5,9	4,2	2,6	4,2
Wielka Brytania		4,4	3,7	2,4	-3,4	4,6	3,6	2,2	2,3	2,7
Włochy		0,1	2,5	5,4	2,9	-0,1	4,8	3,9	1,9	3,5
Kanada		2,8	-0,4	1,0	-3,0	0,8	5,1	1,4	0,2	2,2

Źródło: *OECD Economic Outlook, Historical Statistics 1960 - 1981*, Paris 1983, s. 48. Obliczenia własne.

nych (tabela 5). Najwyższe przyrosty zauważyć można w badanym okresie w gospodarkach RFN, Francji i Japonii. Relatywnie wolniej rosła wydajność pracy w rolnictwie USA i Kanady. Stopy wzrostu wartości dodanej przypadające na jednego zatrudnionego w przemyśle analizowanych krajów są niższe, aniżeli podobne wskaźniki uzyskane przez rolnictwo (tabela 6). Najwyższą dynamikę wzrostu w tym zakresie wykazywała Japonia oraz Francja. Wolniejsze przyrosty tych indeksów występowały w gospodarce USA, Kanady i Wielkiej Brytanii. Wśród analizowanych sektorów dynamika wzrostu wydajności pracy w usługach była w okresie 1967 - 81 w analizowanych krajach najniższa i jedynie w Japonii, RFN i we Francji była ona wyższa aniżeli dwa punkty w skali roku (tabela 7). Przyrosty te w USA i Kanadzie były wolniejsze i nie przekraczały one jednego punktu.

Badając dynamikę wzrostu płac w poszczególnych sektorach analizowanych wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych można zauważyć, iż we wszystkich przypadkach dynamika przyrostu tych indeksów w usługach była najwyższa; relatywnie wolniejszy wzrost, a niekiedy wręcz spadki płac występowały w przemyśle, a przede wszystkim w rolnictwie danych krajów (tabela 8). Najniższą dynamikę wzrostu wynagrodzeń w usługach można zaobserwować w USA, Kanadzie, Japonii i w RFN; stosunkowo najszybciej spadały natomiast płace w rolnictwie Francji, Japonii i Wielkiej Brytanii. Tym samym można stwierdzić, że w bada-

Tabela 7

Stopy wzrostu wartości dodanej wytworzonej w usługach wybranych, wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych, przypadające na jednego zatrudnionego w tym dziale w latach 1967-1981

Kraje	Lata									
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	1,0	0,5	-0,2	-0,5	0,6	1,5	1,4	-1,1	0,6	0,6
Japonia	5,1	9,3	11,1	2,2	0,9	5,1	2,7	0,1	2,6	1,6
RFN	1,4	3,4	5,1	3,3	2,8	2,7	1,8	0,7	1,6	3,5
Francja	1,8	2,2	3,0	1,1	3,7	3,9	2,4	1,1	0,5	3,4
Wielka Brytania	3,3	3,0	0,7	3,1	3,5	0,7	4,8	-0,8	0,1	4,2
Włochy	3,0	3,3	7,2	2,3	3,8	3,3	1,7	0,6	-2,2	0,9
Kanada	1,6	1,9	0,9	0,4	4,2	2,1	1,6	-0,4	-0,6	4,2

Kraje	Lata									
	1977	1978	1979	1980	1981	1967 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1967 - - 1981	
USA	1,4	0,6	-0,7	0,1	0,3	0,3	0,6	0,3	0,4	
Japonia	2,7	0,9	0,4	1,4	1,4	5,7	2,6	1,4	3,2	
RFN	2,6	2,6	1,8	1,0	1,2	3,2	2,1	1,8	2,4	
Francja	0,9	2,2	2,7	0,8	1,1	2,6	2,3	1,5	2,1	
Wielka Brytania	-1,2	2,4	-1,1	-0,9	0,7	2,7	1,8	0,0	1,5	
Włochy	0,3	1,2	1,1	0,7	-2,2	4,9	0,9	0,2	2,0	
Kanada	-0,8	1,2	-1,1	-2,4	1,2	1,8	1,4	-0,4	0,9	

Źródło: OECD Economic Outlook, Historical Statistics 1960 - 1981, Paris 1983, s. 49. Obliczenia własne.

nym okresie występowała pewnego rodzaju asymetria kształtowania się dynamiki wzrostu wydajności pracy i dynamiki wzrostu płac. Rolnictwo najbardziej rozwiniętych krajów kapitalistycznych pomimo najwyższej dynamiki wzrostu wydajności pracy, wynoszącej średnio dla ogółu badanych krajów 4,6% wykazywało jednocześnie spadek płac (2,7%). Sektor usług natomiast mimo najniższej dynamiki wzrostu wydajności pracy (1,8% w skali roku dla ogółu analizowanych gospodarek) wykazywał jednocześnie najwyższe tempo wzrostu płac (2,6%).

Empiryczna analiza zależności między polityką pieniężno-kredytową a zjawiskami wzrostu cen dóbr konsumpcyjnych polegała na badaniu kształtowania się stóp wzrostu wskaźników charakteryzujących udziały ogólnych wydatków i bieżących przychodów państw kapitalistycznych w ich produkcie narodowym brutto.

W analizowanym okresie 1960-1983 występował stały wzrost udziału ogólnych wydatków państw kapitalistycznych w ich produkcie narodowym brutto (tabela 9). Wskaźniki te najwyższe w RFN, Francji i Wielkiej Brytanii wykazywały najszybszy przyrost w gospodarce Japonii oraz Włoch. Z kolei jak wynika z tabeli 10 udział bieżących przychodów państw kapitalistycznych w ich produkcie narodowym brutto był zdecydowanie niższy aniżeli udział wydatków. Indeksy te przyjmowały największe wartości także w RFN, Francji i Wielkiej Brytanii. Relatywnie niska była także dynamika przyrostów tych wskaźników. Oznacza to, że w bada-

Tabela 8

Stopy wzrostu płac w poszczególnych sektorach gospodarczych w wybranych, wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych w latach 1967 - 1981

Kraje sektory	Lata	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
		USA	R	.	.	.	-3,0	-2,7	3,2	5,1	-0,4
	P	0,7	1,8	2,6	-3,0	-2,7	3,2	5,1	-0,4	-8,6	3,2
	U	3,9	4,4	4,3	2,8	2,1	3,6	3,8	3,0	1,7	3,1
Japonia	R	-12,7	-21,8	-11,2	-2,1	-4,3	0,0	4,4	0,0	-3,2	4,3
	P	3,8	2,4	1,1	2,9	2,1	0,9	4,9	-0,5	-3,0	0,4
	U	3,0	3,5	2,5	3,9	4,5	1,8	3,9	1,6	2,9	2,8
RFN	R	-9,5	-6,8	-1,7	-0,7	-4,4	-7,1	-4,6	-5,6	-2,6	-1,7
	P	-5,8	1,1	3,8	2,0	-0,9	-1,8	0,4	-3,3	-5,6	-1,9
	U	0,1	1,6	0,4	2,7	5,1	2,4	2,5	1,2	2,9	1,1
Francja	R	-4,8	-4,9	-7,9	-5,4	-5,7	-5,3	-5,8	-5,5	-5,6	-6,1
	P	-0,1	-1,0	1,0	2,4	0,9	1,0	1,8	0,8	-3,1	-0,9
	U	3,1	2,9	6,6	3,9	2,8	2,9	3,4	2,8	1,9	3,2
Wielka Brytania	R	-6,9	-4,3	-5,3	-5,3	-7,3	-1,2	1,2	-4,2	-4,1	-1,1
	P	-3,3	-1,8	0,0	-1,7	-3,8	-3,0	0,9	0,1	-4,0	-2,7
	U	0,3	0,5	0,0	0,5	0,6	2,5	3,7	1,3	2,6	0,7
Włochy	R	-1,2	-4,6	-1,3	-8,0	2,2	0,6	-1,4	-1,4	-4,5	1,8
	P	2,7	1,3	3,5	2,2	1,4	-1,5	0,3	2,7	1,4	-1,4
	U	2,2	2,6	-0,1	4,2	0,5	1,9	4,8	4,1	4,3	4,1
Kanada	R	1,9	-1,0	-2,4	-3,4	3,5	3,0	4,0	0,5	-2,4	5,9
	P	-1,0	0,0	3,1	-1,4	0,8	2,5	6,0	3,6	-3,4	2,8
	U	5,8	4,5	3,9	3,6	3,4	4,7	5,9	4,7	4,6	1,5

Kraje sektory	Lata	1977	1978	1979	1980	1981	1967 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1967 - - 1981
		USA	R
	P	4,2	5,1	3,4	-3,0	-0,4	-0,1	0,5	1,9	0,8
	U	3,8	5,2	3,7	2,1	1,4	3,5	3,0	3,2	3,2
Japonia	R	2,1	-6,2	-4,3	2,3	2,2	-10,4	1,1	-0,8	-3,4
	P	-0,3	-0,4	0,6	1,5	1,5	2,5	0,5	0,6	1,2
	U	2,9	1,8	3,1	2,7	2,2	3,5	2,6	2,5	2,9
RFN	R	1,8	2,6	3,0	0,0	1,6	-4,6	-4,3	1,8	-2,4
	P	-0,7	0,1	1,3	0,7	-2,3	0,1	-2,4	-0,2	-0,8
	U	1,5	1,9	2,4	2,2	0,7	2,0	1,8	1,7	1,8
Francja	R	-6,5	-6,4	-4,0	-3,2	-5,0	-5,7	-5,7	-5,0	-5,5
	P	-0,5	-1,8	-1,6	-1,0	-2,8	0,6	-0,1	-1,5	-0,2
	U	2,9	2,7	1,9	1,4	1,3	3,9	2,8	2,0	2,9
Wielka Brytania	R	-1,1	-1,5	-3,7	-2,0	-2,5	-5,8	-1,8	-2,1	-3,2
	P	0,1	-0,5	0,2	-3,6	-9,6	-2,1	-1,7	-2,9	-2,1
	U	0,5	1,6	2,8	1,1	-1,8	0,3	2,2	0,8	1,1
Włochy	R	-1,1	-4,5	1,6	.	.	-2,6	-1,0	.	.
	P	1,0	-1,0	0,2	.	.	2,2	0,3	.	.
	U	3,2	1,9	3,8	.	.	1,9	3,8	.	.
Kanada	R	0,0	-1,4	6,1	4,4	0,0	-0,3	2,2	1,8	1,2
	P	-1,1	3,2	4,8	2,0	1,8	0,3	2,3	2,1	1,6
	U	2,9	3,2	3,9	4,2	3,5	4,2	4,3	3,5	4,0

Źródło: Labour Force Statistics 1963 - 1983, OECD, Paris 1985. Obliczenia własne.

nych wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych, wskutek prowadzenia przez współczesne państwo polityki pieniężno-kredytowej, rośnie ilość pieniądza w obiegu. Największe dysproporcje między wydatkami a przychodami budżetowymi występują w Wielkiej Brytanii i we Wło-

Tabela 9

Ogólne wydatki państwa jako procentowy udział produktu narodowego brutto w wybranych wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych w latach 1960 - 1983

Kraje	Lata										
	1960	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	27,6	31,1	31,3	30,9	32,3	32,3	32,0	31,3	33,0	35,5	34,5
Japonia	18,3	18,8	19,3	19,3	19,4	20,9	22,0	22,3	24,4	27,2	27,8
RFN	32,5	38,6	39,2	38,8	38,7	40,2	40,9	41,7	44,7	49,0	48,1
Francja	34,6	39,0	40,3	39,6	38,9	38,3	38,3	38,5	39,7	43,5	44,0
Wielka Brytania	32,6	38,2	39,6	41,5	39,3	38,4	40,0	41,1	45,2	46,9	46,2
Włochy	30,1	33,7	34,7	34,2	34,2	36,6	38,6	37,8	37,9	43,2	42,2
Kanada	28,9	32,1	33,0	33,5	35,7	36,6	37,2	36,0	37,4	40,8	39,6

Kraje	Lata										
	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1967 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1960 - - 1981
USA	33,3	32,8	32,9	34,9	35,4	37,7	38,1	31,6	33,3	33,9	31,5
Japonia	29,1	30,7	32,0	33,1	34,0	34,4	34,8	19,5	24,7	31,8	23,4
RFN	48,1	47,8	47,7	48,3	49,3	49,4	48,6	39,3	44,9	48,2	41,3
Francja	44,2	45,2	45,5	46,4	48,9	50,8	51,5	39,3	40,8	46,0	40,5
Wielka Brytania	44,1	43,6	43,4	45,6	47,3	47,3	47,2	39,4	43,9	44,8	40,1
Włochy	42,5	46,1	45,2	46,0	50,8	54,9	57,4	34,7	39,9	46,1	37,5
Kanada	40,6	41,2	39,8	40,8	41,4	46,0	46,8	34,2	38,2	40,8	35,1

Źródło: OECD Economic Outlook, Historical Statistics 1960 - 1987, Paris 1983, s. 64; OECD Economic Outlook, N° 38 December 1985, Paris 1985, s. 179. Obliczenia własne.

szech, a więc w tych krajach, w których, jak wynika z tabeli 1, panowała najwyższa stopa inflacji.

Tabela 10

Bieżące przychody państwa jako procentowy udział produktu narodowego brutto w wybranych wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych w latach 1960 - 1983

Kraje	Lata										
	1960	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
USA	27,3	27,7	30,0	31,2	30,3	29,6	30,8	31,1	31,9	30,5	31,5
Japonia	20,7	19,2	19,5	19,5	20,7	21,6	21,5	22,4	24,4	24,0	23,6
RFN	35,1	36,7	38,0	39,4	38,5	39,5	39,9	42,4	42,9	42,7	44,1
Francja	34,9	38,2	38,8	39,8	39,0	38,3	38,2	38,6	39,4	40,3	42,5
Wielka Brytania	30,3	36,2	38,0	39,8	40,7	38,6	37,0	36,4	40,1	40,8	40,0
Włochy	28,8	31,0	31,6	30,7	30,4	31,1	30,9	30,4	30,6	31,2	32,9
Kanada	26,0	31,0	32,4	34,5	35,2	35,3	35,9	35,6	37,8	36,9	36,5

Kraje	Lata										
	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1967 - - 1971	1972 - - 1976	1977 - - 1981	1960 - - 1981
USA	31,7	32,0	32,6	32,8	33,7	32,1	31,7	28,6	31,2	32,6	30,0
Japonia	24,8	24,6	26,6	28,0	29,3	30,0	30,4	19,9	23,2	26,7	22,4
RFN	45,1	44,7	44,3	44,6	44,6	45,3	45,2	38,4	42,4	44,7	40,0
Francja	42,4	42,3	43,7	45,6	46,1	47,0	47,0	38,8	39,8	44,0	39,7
Wielka Brytania	39,5	38,1	39,0	40,9	43,4	43,3	42,5	38,7	38,9	40,2	37,0
Włochy	34,3	36,0	35,7	37,4	38,7	41,9	45,3	30,9	31,2	36,4	31,8
Kanada	36,8	36,5	36,4	37,2	38,7	39,6	39,0	33,7	36,5	37,2	33,1

Źródło: OECD Economic Outlook, Historical Statistics 1960 - 1981, Paris 1983, s. 64; OECD Economic Outlook, N° 38 December 1985, Paris 1985, s. 180. Obliczenia własne.

V. Przedstawione w opracowaniu rozważania dotyczące przyczyn występowania w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych zjawisk inflacyjnych były próbą ujęcia tych procesów w optyce strukturalizmu. Prowadzone w literaturze zachodniej rozważania w tym zakresie, koncentrując się bądź na czynnikach niemonetarnych (demand pull-inflation, cost push-inflation), bądź na czynnikach monetarnych mają charakter wyjaśnień fragmentarycznych i nie ujmują one, naszym zdaniem, istoty procesów wzrostu cen. Analiza strukturalistyczna inflacji szukająca jej genezy w przeobrażeniach struktur gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych współczesnych gospodarek kapitalistycznych pozwala wskazać na ich źródła, które są wytworem długookresowych, wewnętrznych mechanizmów występujących w formacji kapitalistycznej. Systemowe uwarunkowania działalności gospodarczej w krajach kapitalistycznych stwarzają podstawy do występowania określonych dysproporcji w sferze społeczno-gospodarczej, których przejawem jest m.in. inflacja. Powyższe stwierdzenia nie oznaczają oczywiście, że w analizach wzrostu cen nie należy uwzględniać czynników egzogenicznych w stosunku do badanego systemu. Czynniki te, naszym zdaniem, jedynie modyfikująco wpływają na dynamikę tych procesów, nie są one jednakże głównymi przyczynami je wywołującymi.

Na podstawie przeprowadzonej analizy empirycznej sformułowanych wcześniej hipotez teoretycznych, w myśl których procesy inflacyjne są generowane przez przeobrażenia w strukturach sektorowej i gałęziowej gospodarek kapitalistycznych i związane z nimi różnice w dynamice wzrostu wydajności pracy oraz płac, a także przez określone działania interwencyjne współczesnych państw kapitalistycznych, jest bardzo trudno stwierdzić, która z nich ma większą moc wyjaśniającą. Tym niemniej zaobserwowane zależności ilościowe w pełni odzwierciedlają eksplikację teoretyczną, co niewątpliwie znacznie wzmacnia jej wartość poznawczą. Względy informacyjno-statystyczne uniemożliwiły niestety przeprowadzenie ilościowych analiz pozostałych hipotez teoretycznych, formułujących, iż przyczyny inflacji tkwią w powstaniu oligopolistycznych struktur organizacyjnych sfery produkcji materialnej, bądź też że są one wynikiem istnienia tzw. oligopolu społecznego.

Powyższe trudności, a także fakt pominięcia w rozważaniach wielu innych czynników społeczno-gospodarczych determinujących procesy wzrostu cen, skłania do twierdzenia, że koniecznym jest kontynuowanie prac w tym zakresie. Analizy te, naszym zdaniem, jeżeli mają przynieść pożądane efekty poznawcze, powinny być prowadzone za pomocą zaprezentowanego w opracowaniu podejścia metodologicznego.

INFLATION AS A CONSEQUENCE OF SOCIO-ECONOMIC STRUCTURES OF CAPITALISM

S u m m a r y

Inflation is one of main problems appearing in contemporary highly developed capitalist economies.

Due to low efficiency of implemented anti-inflation policies, the research into the causes, effects and means of fighting inflation is still being carried out. Yet Western studies in that field possess the character of fragmentary explanations and do not grasp the very essence of the process of the rise in prices.

The article is an attempt to look anew, by means of the structural method, at the origin of inflation.

The inflation processes in contemporary highly developed capitalist economies are the product of long-term, internal mechanisms functioning in capitalist structure. Socio-economic conditions of economic activity within that structure form the basis for certain disproportions, the sign of which is, *inter alia*, the inflation.

(The structural changes indicated in the article confirm that the rise in prices coincides to a high degree with the transformations in the sector and branch structures of capitalist economies and with the differences in the dynamics of growth of labour efficiency and wages related to those transformations. Inflation processes are also correlated with interventionist policies of contemporary capitalist states.